

МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ОСОБИСТОСТІ

Зарецька О. О. Методичні питання визначення рівнів сформованості інтерпретаційних процесів особистості.

Анотація. У роботі розглядаються методичні питання побудови діагностичної процедури для визначення рівня сформованості інтерпретаційних процесів у дорослої особистості для подальшого використання у експерименті. Робота виконана в контексті психолого-герменевтичного підходу. Обґрунтовуються методичні рішення, вироблені для втілення наукового задуму в конкретні методики. Детально обговорюються всі компоненти методики: лист-інструкція, експериментальні тексти, завдання до текстів, обробка відповідей респондентів за виявленими критеріальними ознаками сформованості інтерпретативних процесів та їх лексичним втіленням. Описано процедуру проведення письмового онлайн-опитування та її модифікації. Віковою групою респондентів були дорослі. Аналіз матеріалів апробації дозволив виявити і проаналізувати негативні фактори, які заважали дорослим респондентам пройти експеримент до кінця. На базі цього аналізу було модифіковано як завдання до експериментальних текстів, так і саму процедуру проведення опитування. Завдання за експериментальними текстами мали за мету дати можливість визначити рівень сформованості у респондентів інтерпретаційних процесів (передсмисловий, смисловий або метасмисловий). За матеріалами аналізу експериментальних даних визначено ознаки у відповідях респондентів, сама наявність і зміст яких є діагностичними для висновків про той чи інший рівень сформованості інтерпретативних моментів у респондентів. Намічено шляхи подальших уточнюючих розробок критеріального апарату визначення рівня сформованості інтерпретативних процесів. Зроблено висновок про низький рівень розвиненості багатьох складових наративної і рефлексивної компетентностей дорослих респондентів.

Ключові слова: інтерпретаційні процеси, діагностична процедура, онлайн-опитування, експериментальні тексти, наративна компетентність, рівні інтерпретації.

Zaretska O. O. Methodical questions of definition of levels of formation of the persons interpretive processes.

Abstract. *The paper considers methodological issues of constructing a diagnostic procedure to determine the level of formation of interpretive processes in an adult for further use in a comprehensive experiment. The work is performed in the context of the psychological-hermeneutic approach. The methodical decisions made for realization of the scientific plan in concrete techniques are substantiated. All components of the methodology are discussed in detail: instruction letter, experimental texts, tasks to texts, processing of respondents' answers according to the identified criteria for the formation of interpretive processes and their lexical embodiment. The procedure for conducting a written online survey and its modifications are described. The age group of respondents were adults. The analysis of the approbation materials allowed to identify and analyze the negative factors that prevented adult respondents to complete the experiment. Based on this analysis, both the task for the experimental texts and the survey procedure itself were modified. Tasks based on experimental texts aimed to determine the level of formation of respondents' interpretive processes (pre-semantic, semantic or meta-semantic). According to the materials of the analysis of experimental data, the features in the answers of the respondents are determined, the very presence and content of which are diagnostic for conclusions about one or the other level of formation of interpretive processes in the respondents. It is concluded that the level of development of many components of narrative and reflexive competencies of adult respondents is low.*

Key words: interpretive processes, diagnostic procedure, online surveys, experimental texts, narrative competence, levels of interpretation.

Постановка проблеми. Визначення рівнів сформованості інтерпретаційних процесів особистості розглядається нами як складова більш загальної проблеми інтерпретації тексту з позицій психолого-герменевтичного підходу [11]. Коли ми говоримо про «інтерпретацію», завжди постає питання про «текст» (не обов'язково у вузько-лінгвістичному смислі), що є об'єктом цієї інтерпретації. У контексті психолого-герменевтичного підходу, який є методологічною

базою даної роботи [4; 8; 10], таким «текстом» є досвід особистості у вигляді його автонаративу, вербалізованого чи ні і, навіть, усвідомленого чи ні.

Експеримент, про який йдеться у назві, передбачає проведення діагностичної процедури визначення рівня сформованості інтерпретаційних процесів у респондента для подальшого аналізу можливої кореляції цього чинника з деякими іншими особистісними рисами респондентів [13].

Передумовою дослідження рівнів сформованості інтерпретаційних процесів особистості є теоретичний аналіз і розробка критеріїв, за якими може відбуватися визначення цих рівнів. Саме цьому етапу комплексного дослідження присвячено розробку, представлену у даному матеріалі: **метою** дослідження є розробка критеріального апарату визначення рівнів сформованості інтерпретаційних процесів особистості для конкретних цілей – застосування як діагностичного інструментарію в експерименті з дослідження впливу різних конфігурацій розвиненості провідних метакогніцій на сформованість інтерпретаційних процесів особистості. Принципову схему експерименту запропоновано Н. В. Чепелевою і С. Ю. Рудницькою. Згідно з цією схемою, експеримент полягає в проведенні опитування за певними стандартизованими процедурами, відкоректованими і модифікованими для цілей дослідження, з подальшим аналізом для встановлення кореляцій [13].

Окремою частиною дослідження є обґрунтування методичних рішень, вироблених для втілення наукового задуму в конкретні методики. У даній роботі ми зосередилися на частині дослідження, присвяченій процедурам розробки діагностичного інструментарію для визначення інтерпретаційного рівня особи респондента. Віковою групою респондентів були дорослі – працююча молодь від 18 років і без обмеження віку у літніх людей (аби вони мали змогу відповісти на питання опитувальників і анкет).

Експеримент проводиться у письмовій формі і починається з отримання респондентами листа-інструкції з експериментальними завданнями (розробка Н. В. Чепелевої, С. Ю. Рудницької та О. В. Зазимко). У листі коротко пояснюється мета опитування (без популяризації – це не відповідає задуму експерименту), і респонденту пропонується заповнити кілька втілених у гугл-форми опитувальників, підібраних для визначення рівня і конфігурації розвитку провідних метакогніцій у кожного респондента (розробка С. Ю. Рудницької).

Після цього у листі йшли посилання на гугл-форми, розроблені О. В. Зазимко, в яких втілювалися завдання з дослідження рівнів сформованості інтерпретаційних процесів особистості: експериментальні тексти і завдання до них, що мали за мету екстеріоризувати інтерпретаційний «профіль» кожного респондента.

Важливу роль грав *вибір експериментального тексту*. Теоретична розробка цього питання проведена у роботах [2; 3; 5; 9; 12; 13]. Було вирішено, згідно позиції Н. В. Чепелевої [12], що експериментальними мають бути два тексти, один з яких наукового плану, другий – художній. Відповідно до цього було обрано невеликі за обсягом уривки науково-компілятивного плану і цікаві за змістом невеликі художні твори як матеріал для апробації. Проте апробація, проведена нами разом із О. В. Зазимко за активної участі Д. Семенова та Ю. Потапенко, показала, що цікавість тексту мало корелює з готовністю дорослого респондента працювати над його інтерпретацією: труднощі, що виникають у респондента під час запланованої інтерпретаційної обробки текстів, нівелюють його зацікавленість (навіть власну оцінку ступеню зацікавленості йому визначити стає важко). Спираючись на результати апробації, нам довелося неодноразово коректувати схему і змістове наповнення цієї частини роботи, для того щоб зробити можливою саму участь дорослого респондента у всіх етапах опитування (про це далі докладніше).

Актуальність. За результатами аналізу попереднього розгляду проблеми можна констатувати, що така картина апробації свідчить про *низький рівень розвиненості багатьох складових наративної і рефлексивної компетентностей* дорослих респондентів – при тому, що сам рівень інтерпретації експериментальних текстів виявився достатньо високим (про це докладніше далі у публікаціях, що будуть присвячені аналізу експериментальних даних експерименту в цілому). Цей висновок, який ми вважаємо достатньо достовірним і обґрунтованим, закладає базу для подальших робіт з розвитку цих компетентностей у різних вікових групах, що є необхідним для повноцінної реалізації всього потенціалу особистості. Саме в цьому, на наш погляд, полягає **актуальність** проведеної роботи і нагальна потреба в її продовженні вже на рівні розробки тренінгів наративної і рефлексивної компетентностей.

Основні результати. Дослідження інтерпретаційного рівня респондентів різного віку проводилося за кількома текстами (далі будемо для цих текстів використовувати термін «експериментальні

тексти»). Художнім текстом слугував запропонований К. В. Гуцулом [2; 3] текст за твором-притчею Х. Букая «Шукач» (у нашому перекладі – О. З.) [1] – достатньо компактний, з цікавим сюжетом, багатоплановим змістом і дещо полемічний за філософською спрямованістю. Ці властивості тексту забезпечували, на наш погляд, активну позицію респондентів щодо завдань, що вони їх мали виконати після ознайомлення.

Другим текстом було обрано один з розділів науково-популярної книги Я. Л. Коломінського «Человек среди людей» – «Мозкова атака» (у нашому перекладі – О. З.) [6]. Під час апробації випробувався і компіляційного плану текст, скомбінований і перекладений нами з текстів монографії М. Л. Кросслі «Нарративная психология. Самость, психологическая травма и конструирование смыслов» як більш складний і не очікуваний за змістом [7].

Пред'явленню текстів респондентам передував смисловий аналіз кожного з експериментальних текстів, проведений нами за методикою Н. В. Чепелевої [12].

Проте, коли з'ясувалося, що робота над текстовими завданнями викликає практично в усіх респондентів негативні відчуття, було прийняте рішення відмовитися від наукового тексту і обмежитися тільки обраним художнім текстом. Рішення підкріплювалося вже підтвердженим апробацією фактом: виконані в повному обсязі експериментальні завдання навіть по одному з текстів дають достатньо достовірну картину щодо інтерпретаційного рівня респондента.

Завдання до текстів для респондентів мали певні відмінності в залежності від вікової групи респондентів. Так, якщо респондентам молодого віку пропонувалося скласти план тексту або виділити його частини, то для дорослих ця частина була суттєво змінена. Авторами експерименту було створено загальну канву питань до текстів; завдання у редакції для першої (апробаційної) групи дорослих респондентів, відредаговані нами з урахуванням особливостей реакції дорослих, подано нижче:

1. Із скількох частин, на Вашу думку, складається текст? Виділіть їх у тексті (будь-яким способом).
2. Сформулюйте головну ідею кожної частини.
3. Чи є місця у тексті, що викликають у Вас запитання? Сформулюйте ці запитання.
4. Яка проблема хвилювала, на Вашу думку, автора, коли він писав цей текст?

5. Сформулюйте основну думку тексту, узагальнення його змісту в одному реченні – так, як хотів цього автор. Чи згодні Ви з цією думкою автора? Якщо ні, сформулюйте, чому.

6. Напишіть продовження тексту, власне припущення щодо подальшого розвитку змісту тексту (1-5 речень): (а) за автора; (б) за себе.

7. Про що Вам було б цікаво спитати автора текста?

8. Як Ви вважаєте, що спонукало автора до написання даного тексту? Яка була його мета?

9. Уявіть собі, що текст написано автором особисто для Вас. Напишіть свою відповідь автору.

10. Кому, з Вашої точки зору, було б корисно прочитати цей текст?

11. Вкажіть номери завдань, виконання яких викликало у Вас труднощі або невизначеність. Чи були недоречні завдання? Як Ви думаєте, навіщо ми ставили такі завдання?

Проте, апробація довела, що експериментальні завдання у такій редакції викликають у дорослої аудиторії труднощі різного плану. Респонденти сформулювали це так: відчуття себе «школярами», «нецікаво», відчуття марно витраченого часу, інтелектуальні труднощі, що викликали навіть соматичні реакції – головний біль, підвищення тиску тощо. Це і якісь інші суб'єктивні, не вербалізовані респондентами фактори, що супроводжували сприйняття експериментальних текстів, вочевидь стало чинником того, що значна кількість дорослих респондентів зрілого віку, які достатньо охоче погоджувались на участь у експерименті і починали працювати над експериментальними завданнями, у цій точці експерименту гальмували і зупиняли свою роботу. Мотивувати їх продовжити роботу було достатньо важко або неможливо (враховуючи заплановану конфіденційність надходження відповіді у гугл-формі).

Опрацювання негативних моментів у досвіді апробації дозволило виробити більш прийнятний для дорослої аудиторії варіант інтерпретативних завдань. Форма пред'явлення завдань теж набула деяких змін: для певної частини дорослих літнього віку робота з гугл-формами виявилась незнайомою і неприйнятною; тож, було вироблено представлення завдань у вигляді тексту-опитувальника у WORD і навіть у формі діалогу в чаті. Ми вважаємо цю частину роботи важливою з методичної точки зору, тому що навіть сама наявність відповіді на деякі завдання, незалежно від смислового наповнення відповіді, як

обґрунтовано довела О. В. Зазимко, визначає певний рівень опанування респондентом того чи іншого профілю володіння інтерпретаційним «багажем».

Завдання за експериментальними текстами мали за мету дати можливість визначити рівень розвитку або сформованості у респондентів інтерпретаційних процесів. Слідом за Н. В. Чепелевою, С. Ю. Рудницькою та К. В. Гуцолом [2; 3; 9; 11; 13], розрізняємо 3 таких рівні:

- *передсмисловий рівень* – рівень розуміння буквального значення тексту, рівень "значеннєвої" інтерпретації;
- *смисловий рівень* – рівень смислів і змісту тексту, що близький до смислового наповнення, що його показав проведений експериментаторами смисловий аналіз тексту;
- *метасмисловий рівень* – рівень рефлексії інтенцій автора, його намірів, цілей, досвіду, дискурсу, а також підключення респондентом свого досвіду, робота з ним під впливом тексту, включення смислів і сенсу тексту в свій дискурс – тобто конструювання свого досвіду.

Звернімо увагу на важливий момент: під час роботи респондента з експериментальними завданнями має місце *взаємодія двох дискурсів* – дискурса автора експериментального тексту, що його втілено у знакову форму цього тексту, і індивідуального дискурса респондента, який формує суб'єктивне сприйняття експериментального тексту і проявляється у виборі відповіді. В результаті цієї взаємодії вибудовується смислове наповнення знакової форми – *інтерпретація*. Суттєво, що участь експериментатора – те, як було сформульовано завдання до тексту і як проводиться аналіз і трактуються ті чи інші відповіді, підключає до взаємодії і *третій дискурс* – експериментатора. Вочевидь, ця участь не є нейтральною, відбувається *другий акт інтерпретації* – тепер вже інтерпретації експериментатором *тексту відповідей*, в результаті чого у експериментатора формується його власне уявлення про смисли, що їх виробив респондент протягом опитування. Так само попередньо зроблений експериментатором смисловий аналіз тексту – це теж взаємодія дискурсів автора тексту і експериментатора, в результаті чого виробляється *суб'єктивна інтерпретація* експериментального тексту *самим експериментатором*, що веде експеримент. Цим фактором визначається певна доля

суб'єктивності при проведенні діагностики рівня сформованості інтерпретативного профілю респондента.

Було виявлено, що *діагностичними* для встановлення рівня інтерпретації респондентами експериментальних текстів є *наявність і зміст* таких ознак у відповідях:

1. Ступінь (обсяг, міра, форма) цитування експериментального тексту;
2. Ознаки формальності чи бездумності у відповіді – «буквальне» виконання завдання (ситуація, коли респонденти просто «роблять ласку» експериментатору);
3. Узагальнення і висновки, зроблені на підставі інформації з експериментального тексту;
4. Переструктурування текстового матеріалу;
5. Згортання текстового матеріалу до тезаурусного вигляду;
6. «Надстислість» відповіді;
7. Просторікування, пусте базікання на тему, слабо пов'язану з тематикою експериментального тексту або «надрозгорнутість» відповіді з «відходом» від теми, коли питання – тільки привід поговорити про своє, а не заглиблення у глибини смислу тексту;
8. Апеляція до свого досвіду (зокрема, до аналогічних ситуацій з життєвого досвіду);
9. Апеляція до інших дискурсів, не пов'язаних безпосередньо з експериментальними текстами;
10. Інтерпретація позатекстових контекстів експериментального завдання – самого питання, або тексту завдання, або інтерпретація особистості експериментатора, або організації, що започаткувала експеримент тощо;
11. Лексичні ознаки інтерпретації досвіду.

Остання ознака торкається всіх попередніх і тому має окреме надважливе значення. Після опитування експериментатор отримує текст з відповідей респондента, який стає об'єктом його власної інтерпретації. Питання про лексичні ознаки того чи іншого феномену, що ми спостерігаємо в інтерпретації респондентом тексту, так само як і в інших процесах, що відбуваються під час експерименту, по суті, визначає результат аналізу і забезпечує його об'єктивність. Ті спостереження, які зафіксовано до початку масового, статистично достовірного опитування, вочевидь, не дадуть повної картини щодо

тлумачення виявлених лексичних ознак; ця робота має тривати і далі протягом осмислення результатів експерименту.

Виявлені ознаки стають діагностичними, тобто набувають *критеріального значення*, коли розроблено процедуру співвіднесення того чи іншого змісту певної ознаки з одним із смислових рівнів.

На даному етапі, враховуючи не безмежні можливості обсягу даної роботи, ми на небагатьох прикладах спробуємо проаналізувати з точки зору вироблених критеріїв і можливого лексичного наповнення перелічених вище ознак (за матеріалами вже проведених опитувань) деякі з зазначених вище завдань. Це співставлення буде подекуди ілюструватися прикладами з відповідей респондентів, які буде надано курсивом у лапках і в дужках. Оскільки опитування анонімне, прив'язка до особи респондента не дається. В наступних публікаціях має бути відображена саме ця частина роботи повністю.

Питання 1. Із скількох частин, на Вашу думку, складається текст? Виділіть їх у тексті (будь-яким способом).

Це завдання було задумане як діагностичне щодо ступеню наближеності змісту відповіді до смислового аналізу тексту і не викликало, за свідченням О. В. Зазимко, особливих нарікань з боку більш молодшої студентської аудиторії – хоча студентам воно давалося в більш важкому варіанті як пропозиція розбити текст на частини, скласти план, ще й віднести кожную частину до певного пункту плану. Дорослі респонденти здебільшого не приймали це завдання – саме воно і викликало більшу частину відмов у подальшій роботі, причому без коментарів з їх сторони. Але навіть якщо дорослий респондент виконав це завдання, аналіз того, *що саме* з точки зору заглиблення в смисл дає виконання цього завдання, показує, що навіть на віднесення до другого – смислового – рівня воно не «тягне» і тому не може вважатися діагностичним в експерименті, сама участь в якому даного респондента і наявність його відповідей на анкету і опитувальники вже свідчать про не менш ніж передсмисловий рівень інтерпретації. Тому нами було прийняте рішення вважати це питання зайвим і виключити його з подальшого переліку завдань для дорослих.

Якщо аналізувати відповіді за виділеними нами критеріальними ознаками, то ретельне виконання першого завдання – це (1) *максимальне* цитування експериментального тексту (перша ознака із значенням «максимальне цитування») (2) допустиме «буквальне» виконання завдання – просто розбиття тексту на великі шматки по зовнішньому контуру сюжету (друга ознака із значенням «добросовісне

«буквальне» виконання завдання») і (3) приписування простої назви кожному шматку тексту (часто це ті самі цитати або мінімально відірвані від тексту узагальнення). Приклад максимального цитування: значна кількість респондентів перше завдання до тексту «Мозкова атака» (виділення частин) виконали практично однаково (*«1. Коли люди обмінюються враженнями про свою продуктивність праці, про те, в яких умовах їм найкраще думається, працюється, можна почути найрізноманітніші судження. 2. У двадцятих роках минулого століття були проведені спеціальні психологічні дослідди. 3. Ідеї про групову діяльність як прискорювач творчості втілилися у спеціальному методі групового думання, що дістав назву брейнсторминг – мозкова атака. 4. Дуже близький до брейнстормінгу й інший метод активізації колективної творчості, так звана синектика 5. Спеціалісти з брейнстормінгу радять використовувати його не тільки на виробництві, а й у сім'ї»*).

Подальша обробка можливих значень кожної ознаки, які зустрілися при проведенні опитування, дозволяє вибудувати аналог «шкали» для кожної ознаки. На відміну від шкал в загальноприйнятому сенсі, «цифри» шкали передають не ступінь вираженості даної ознаки чи якогось одного її значення, а різні за смыслом значення, наявність чи якась інша характеристика яких з точки зору експериментатора і його інтерпретації відповідей свідчать про ступінь вираженості даної ознаки (або співвідносяться з певним розподілом вираженості даної ознаки). Наведемо приклад відповіді на третє завдання («Чи є місця у тексті, що викликають у Вас запитання? Сформулюйте ці запитання» – «1. Чи можна однозначно відповісти, як легше працювати в групі або поодиноці? 2. Який метод активізації колективної творчості близький до брейнстормінгу? 3. Чи можна використовувати брейнсторминг у рішенні сімейних питань?»), який свідчить про буквальне формулювання запитань, без заглиблення у глибокі смислові шари тексту. Тому таке виконання третього завдання безумовно не може бути віднесене до метасмислового рівня інтерпретації. Щодо віднесення до смислового, тут треба співставляти всю сукупність відповідей цього респондента на питання інших завдань. Так само і щодо віднесення до метасмислового – можливо, за іншими відповідями цей респондент все-таки набере необхідну кількість «залікових» балів для визначення його рівня як метасмислового.

Так само мають бути проаналізовані всі відповіді на всі завдання. Основні критерії, відповідно до перелічених вище ознак, це

наявність, обсяг і змістовні характеристики цитування; форми і смисл переформулювання; переструктурування тексту, наявність і ступінь неформальності запитань; наявність лексичних ознак смислового аналізу; наявність і смисл альтернативних смислових «ходів»; тощо. При проведенні цих методичних розробок ми суттєво спиралися на ґрунтовні дослідження цього питання Н. В. Чепелевою [12].

Проведення опитування в статистично значимих межах і аналіз отриманих результатів допомагають скласти вичерпний список релевантних значень кожної ознаки і таким чином сформувані критеріальний апарат для діагностики в особистості певного рівня сформованості інтерпретаційних процесів. Упорядкування отриманого матеріалу відповідно до діагностичних потреб є окремою важливою стадією обробки матеріалів експерименту.

Висновки.

Підсумовуючи результати проведених методичних розробок, наше уявлення про алгоритм визначення рівнів сформованості інтерпретаційних процесів особистості виглядає так:

1. Пред'явлення респонденту наративного матеріалу (експериментального тексту), смислове навантаження якого має значну долю провокативності і полемічності й орієнтоване, за попередніми пошуковими розробками, саме на певну вікову, професійну і особистісну групу респондентів;
2. Створення умов для мотивування виконання респондентом запланованих завдань для даного наративного матеріалу;
3. Аналіз кожного завдання за виробленими критеріями.

Вже проведена стадія експерименту дозволила констатувати низький рівень розвиненості багатьох складових наративної і рефлексивної компетентностей дорослих респондентів (це констатовано і попередніми роботами К. В. Гуцола). Експериментальна підтвердженість цього нерадінного факту робить необхідними подальші роботи з розвитку цих компетентностей у різних вікових групах на рівні розробки тренінгів наративної і рефлексивної компетентностей.

Література

1. Букай, Х. (2008). *Искатель. Истории для размышлений. Способ понять себя и других.* Режим доступа: https://royallib.com/read/horhe_bukay/istorii_dlya_razmishleniy.html#0
2. Гуцол, К. В. (2018). Наративна компетентність як чинник

розвитку здатності особистості до самопроекування. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. II: Психологічна герменевтика, 11.* 122–133.

3. Гуцол, К. В. (2021). Проблема нарративної компетентності як важливого ресурсу особистості. Максименко С. Д. (Ред.) *Актуальні проблеми психологічної протидії негативним інформаційним впливам на особистість в умовах сучасних викликів: Матеріали методологічного семінару НАПН України 8 квітня 2021 року* : Зб. матеріалів (с. 82–87). Київ : Педагогічна думка. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/726024/>

4. Чепелева, Н. В., Смульсон, М. Л., Рудницька, С. Ю., Зазимко, О. В., Зарецька, О.О., Шилівська, О.М., ... & Гудінова, І.Л. (2019). Дискурсивні технології самопроекування особистості: монографія (Н. В. Чепелева, Ред.). Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/717132/>

5. Зарецька, О. О. (2018). Провокація текстом як дієвий засіб розвитку індивідуального дискурсу самопроекування. *Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. 2. Психологічна герменевтика. 11.* 73–86.

6. Коломинский, Я. Л. (1973). Человек среди людей. Москва: Молодая гвардия.

7. Кроссли, М. Л. (2013). Нарративная психология. Самость, психологическая травма и конструирование смыслов: монографія. Харьков: Гуманитарный Центр.

8. Проблемы психологической герменевтики (2009) (Н. В. Чепелева, Ред.). Киев: НПУ имени М. П. Драгоманова.

9. Рудницька, С. Ю., & Гуцол, К. В. (2021). Нарративна компетентність як визначальна складова комунікативної компетентності особистості. *Психологічні проблеми особистості на сучасному етапі розвитку суспільства: Збірник матеріалів XI Міжнародної науковопрактичної конференції (7-8 квітня 2021 р., м. Ніжин) (М. В. Папуча, Ред.)* (с. 10–16). Ніжин: НДУ імені М. Гоголя. Режим доступу: http://www.ndu.edu.ua/storage/2021/11_conf_zbirn_psycho.pdf#page=11

10. Самопроекування особистості у дискурсивному просторі : монографія(2016) (Чепелева Н. В., Ред.). Київ: Педагогічна думка. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/704560/>

11. Чепелева, Н. В. (2020). Інтерпретація як механізм конструювання опыта личности. *Актуальні проблеми психології: Зб.*

наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. 2. Психологічна герменевтика. 12. 4–18.

12. Чепелева, Н. В. (2015). Текст і читач: посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

13. Чепелева, Н. В., Рудницька, С. Ю., & Гуцол, К. В. (2021). Діагностичний інструментарій визначення наративної компетентності особистості. *Технології розвитку інтелекту*. Т. 5. 1 (29). Режим доступу: https://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/546

References

1. Bukay, H. (2008). Iskatel'. Istorii dlya razmyshleniy. Sposob ponyat' sebya i drugikh [Seeker. Reflections stories. A way to understand yourself and others]. Retrieved from https://royallib.com/read/horhe_bukay/istorii_dlya_razmishleniy.html#0 [in Russian].

2. Hutsol, K. V. (2018). Naratyvna kompetentnist yak chynnyk rozvytku zdatnosti osobystosti do samoproektuvannya [Narrative competence as a factor in the development of the individual's ability to self-design]. *Aktualni problemy psykhohohiyi : zb. nauk. pr. In-tu psykhohohiyi imeni H. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. Psykhohohichna hermenevtyka – Actual problems of psychology : collection of scientific works of G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine, Volume II, 11, 122–133.* [in Ukrainian].

3. Hutsol, K. V. (2021). Problema naratyvnoyi kompetentnosti yak vazhlyvoho resursu osobystosti [The problem of narrative competence as an important resource of personality]. *Aktualni problemy psykhohohichnoyi protydyi nehatyvnyim informatsiynym vplyvam na osobystist v umovakh suchasnykh vyklykiv : Materialy metodohohichnoho seminaru NAPN Ukrayiny (8/04/2021) – Actual problems of psychological resistance to negative information influences on personality in the conditions of modern challenges: Coll. materials of the methodological seminar of NAES of Ukraine on April 8, 2021.* (S. D. Maksymenko, Ed.) (pp. 82–87). Kyiv: Pedahohichna dumka. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua/726024/> [in Ukrainian].

4. Chepeleva, N. V., Smulson, M. L., Rudnytska, S. Yu., Zazymko, O. V., Zaretska, O.O., Shylovska, O.M., ... & Gudinova, I.L. (2019). *Dyskursyvni tekhnohohiyi samoproektuvannya osobystosti: monohrafiya* [Discursive technologies of personality self-designing : monograph] (Chepeleva, N. V. Ed.). Kyiv: G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the

NAES of Ukraine. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua/717132/> [in Ukrainian].

5. Zaretska, O. O. (2018). Provokatsiya tekstom yak diyevyy zasib rozvytku individualnoho dyskursu samoproektuvannya [Text provocation as an effective means of developing individual discourse of self-design] *Aktualni problemy psykholohiyi : zb. nauk. pr. In-tu psykholohiyi imeni H. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. Psykholohichna hermenevtyka – Actual problems of psychology: collection of scientific works of G. .S Kostyuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine. Vol. II, 11,73–86.* [in Ukrainian].

6. Kolominskiy, Ya. L. (1973). Chelovek sredi lyudey [Man among people]. Moscow: Molodaya gvardiya. [in Russian].

7. Crossley, M. L. (2013). Narrativnaya psikhologiya. Samost', psikhologicheskaya travma i konstruirovaniye smyslov [Narrative Psychology. Self, trauma and meaning construction]. Kharkov: Gumanitarnyy Tsentri [in Russian].

8. Chepeleva, N.V. (Ed.) (2009). Problemy psihologicheskoy germeneytyki [Problems of psychological hermeneutics]. Kyiv: M. Dragomanov National Pedagogical University Publ. [in Russian].

9. Rudnytska, S. Yu., Hutsol, K.V. (2021). Naratyvna kompetentnist yak vyznachalna skladova komunikativnoyi kompetentnosti osobystosti. [Narrative competence as a defining component of communicative competence of personality]. *Psykholohichni problemy osobystosti na suchasnomu etapi rozvytku suspilstva: Zbirnyk materialiv XI Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi (7-8 kvitnya 2021, Nizhyn) - Psychological problems of personality at the present stage of development of society: Proceedings of the XI International Scientific and Practical Conference (April 7-8, 2021, Nizhyn)/M. V. Papucha (Ed.)* (pp. 10–16). Nizhyn: M. Hohol National Pedagogical University Publ. [in Ukrainian].

10. Chepeleva, N. V. , Smulson, M. L., Rudnytska, S. Yu., Zazymko, O. V., Zaretska, O.O., Shylovska, O.M., ... & Gudinova, I.L. (2016). Samoproektuvannya osobystosti u dyskursyvnomu prostori : monohrafiya [Self-designing of personality in discursive space : monograph] (N. V. Chepeleva, Ed.). Kyiv: Pedahohichna dumka, 232. Retrieved from: <http://lib.iitta.gov.ua/704560/> [in Ukrainian].

11. Chepeleva, N.V. (2020). Interpretatsiya kak mekhanizm konstruirovaniya opyta lichnosti [Interpretation as a mechanism of personality experience constructing]. *Aktualni problemy psykholohiyi : zb. nauk. pr. In-tu psykholohiyi imeni H. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. Psykholohichna hermenevtyka – Actual problems of psychology: collection of*

scientific works of GS Kostyuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine, Vol. II, 12, 4–18 [in Russian].

12. Chepeleva, N. V. (2015). *Tekst i chytach: posibnyk [Text and reader: a guide]*. Zhytomyr: Ivan Franko State University Publishing House [in Ukrainian].

13. Chepelyeva, N. V., Rudnytska, S.Yu., Hutsol, K.V. (2021). *Diahnostychnyy instrumentariy vyznachennya naratyvnoyi kompetentnosti osobystosti [The Diagnostic tools of personality narrative competence determination]*. *Tekhnolohiyi rozvytku intelektu - Technologies of Intellect development*, Vol .5, 1. Retrieved from https://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/546 [in Ukrainian].

Актуальні проблеми психології. Т.2. 2021. Вип. 13.

Actual problems of psychology: coll. science. G.S. Kostyuk Institute of Psychology, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Volume II, Issue 13,2021. ISSN 2072-4772